

bau. — *Jynx torquilla* IV. 25. oduját tatarozza — reinigt die Nisthöhle; V. 2. kotel — brütet; VI. 3. fiókák a fészekben — Junge im Nest. — *Lanius collurio* VI. 3. kotel — brütet. — *Ligurinus chloris* VI. 3. anyányi fiókák — flügge Junge. — *Muscicapa grisola* V. 23. fészekrakás — Nestbau. — *Parus caeruleus* VI. 3. fiókák fészekben — Junge im Neste. — *Parus major* V. 13. kirepített fiókák — ausgeflogene Junge. — *Passer domesticus* IV. 18. pázás — Paarung; V. 2. fiókák a fészekben — Junge im Neste; V. 13. kirepített fiókák — ausgeflogene Junge. — *Passer montanus* IV. 25. pázás — Paarung. — *Sitta europaea caesia* V. 13. fiókákat etet — füttert die Jungen. — *Sylvia atricapilla* V. 2. fészekrakás — Nestbau; V. 30. anyányi fiókák — flügge Junge. — *Turdus merula* III. 7. első ének — erster Gesang.

Őszi vonulás 1920. — Herbstzug 1920.

Anser fabalis X. 2. éjjel 10— $\frac{1}{2}$ 12-ig több csapat hangosan átvonul — nachts von 10 bis $\frac{1}{2}$ 12 mehrere Flüge über die Stadt ziehend. — *Chrysomitris spinus* XI. 14. — *Delichon urbica* IX. 18. — *Erithacus phoenicurus* X. 17. — *Erithacus rubecula* XII. 5. — *Hirundo rustica* IX. 16. — *Lanius collurio* IX. 12. — *Ligurinus chloris* IX. 26. — *Motacilla boarula* XI. 14., XII. 5. — *Muscicapa atricapilla* IX. 20. — *Muscicapa grisola* IX. 21. — *Phylloscopus collybita* X. 17. — *Phylloscopus sibilator* IX. 12. — *Phylloscopus trochilus* X. 17. — *Pyrrhula rubicilla europaea* XI. 1—XII. 8. — *Regulus cristatus* X. 3—XII. 8. — *Regulus ignicapillus* XI. 1. — *Sylvia atricapilla* X. 3. — *Sylvia communis* IX. 18. — *Sylvia curruca* IX. 21. — *Turdus musicus* X. 17.

A kis békászó sasról.

(*Aquila pomarina* BREHM.)

Irta: SZEMERE LÁSZLÓ.

Ezen sas Csikmegyének legközönségesebb ragadozó madarai közé tartozott a háboru kezdetéig. Mivel a megye időnként harctér volt, azért számuk 1918-ra nagyon megcsappant. Annakidején főleg a tavaszi vonulások alkalmával lehetett csoportosan is látni e sasokat, és pedig 5—15 darabot kitevő laza társaságokban. Több példány fordult meg kezemen s 4 fészket is leltem, ezekről szólnak az itt következő adatok.

1. 1910 április 13-án Csikcsatószeg mellett lőtt foltnélküli, barna példány, már citromsárga szemmel, szemeiben azonban a barna szín márványozásszerűleg még visszamaradt. Méretei: H: 62, sz: 48, f: 24, cs: 3·4, l: 9·5 cm. Röptere 1·38 m.

2. 1910 május 15-én Csikcsekefalván fészkeről lőtt öreg tojó. Citromsárga szeméből már hiányzik a barna márványozás. Igen fakóbarna, minden nagyobb folt nélkül, csak a feje világosabb. Méretei: H: 60, sz: 49, f: 24, l: 9·5 cm. Sulya 1·75 kgr. A fészek vékonyabb fenyőfán volt, a csikcsekefalvi Csipkésvapa nevű hegy keleti lejtőjén levő fenyvesben, nem messzire egy *kigyászólyv* fészketől. Fentírt napon

két gyengén kotolt tojás volt benne. Foltozásuk tipikus, belsejük kifuvás után világos füzöldnek látszott. Méreteik: I. 64—51·5, II. 66—53 cm.

Az erdő tengerszintfeletti magassága kb. 1.000—1.100 méter között lehet, kívülről fenyvest mutat, de fiatal, elég sűrű bükk aljnövényzettel. Az erdő állománya igen vegyeskoru és vastagságu fákból áll, a fészek egy vékonyabb fenyőfán kb. 6—7 m. magasan volt. Szilárd alapzata volt, amennyiben a fa azon magasságban régebben kettétörött s egy oldalág vette át a vezérhajtás szerepét, de a törzstől annyira távol, hogy a fészek a letört törzsön centrikusan nyugodhatott. Egyébként lazán volt megépítve. Déli irányban kis kirepülő tisztása volt.

Ugyanazon erdőben 1911-ben — július 10-én — ismét leltem egy kis békászó sasfészket, alig 200 méterre a leirt fészektől. Ez is egy vékonyabb fenyőnek 6—7 méter magasan levő kigörbülésébe volt építve. Kirepülő tisztása igen kicsiny. Egyetlen egy, gyér pettyezésű, jól kinőtt fióka volt a fészekben. Barna tollain még imitt-amott rajta volt a pihe.

Megjelöltem a M. kir. Madártani Intézet 3447. számú sasgyűrűjével. Az öreg madarakat nem bántottam, azon reményben, hogy ott 1912-ben újra kapok fészket, esetleg a gyűrűzött fiókat is viszontlátom. 1912-ben azonban ismét más fészekben költött a saspár, ráakadni azonban nem tudtam, bár az öregeket többször láttam s hallottam a fióka hangját is. Nagyon tömött az erdő, azután meg a hely valóságos ragadozómadárkolónia, kirepített *egerészölyvek* és *karvalyok* lármájukkal untalan félrevezettek. Ott szólt a *kigyászölyv* fióka is, hangja nyomán annak a fészket meg is találtam. (Közölve az 1912 évi Aquila 449. oldalán.)

Mindezeknek a nyávogását a *szajkók* mesterileg utánozták s bizony sokszor megesett, hogy egy-egy vijjogás után megindulva, *szajkót* kaptam.

Valószínű, hogy a békászó sasok titokban szerencsésen felnevelték fiaikat.

3. 1910 augusztus 1-én Csikesatószegen lőtt tojó. Nagyon kopott. Csak tarkótollazata világosabb feltünőbbben, kevésbé a szárnytő a szárnyhajlásig. Szeme barna. Méretei: H: 66, sz: 47·5, f: 24, l: 10. Röptere 1·5 m.

4. 1911-ben Marostordamegyében lőtt, csinos pettyes példányt kaptam. Méretei: H: 65, sz: 45, f: 23, l: 10, cs: 4·7 (viaszhártyával). Röptere: 1·4 m. Gyomrában egy patkány volt.

5. 1911 április 18-án Csikszentsimonon lőtt vén tojó példány. Méretei: H: 59, sz: 45·5, f: 24, l: 9, súlya 1·2 kgr. Kopottas, egyszínű barna, farkán 10 jól kivehető sötétebb keresztsáv, az alsó farkfedők végei pettyesek, szárnyán a harmadrendű fedők (fent, párhuzamosan a vállal) erősen világosbarnák, inkább mocskos fehérek. Szeme világosbarna.

6. 1911 augusztus 3-án nálam nyaraló unokaöcsém lőtt egy szép

barna, tömött tollazatu kis békászó sast a csikszentmártoni Telek-aszó nevü erdőségben. ♀. Méretei: H: 63, sz: 45, f: 24, l: 9, cs: 3·3 (viaszhártya nélkül). Röptere 1·48 m. Sulya 1·5 kgr.

7. 1911 szeptember 4-én az uzvölgyi Aklos-csárda nevü hely közelében lőtt fiatal (?) példányt vettem, ez sötétbarna színü, világos okker pettyezéssel a háton, szárnyon, fejen, farkfedőkön, combon. Gyéribben az alsó testen is. Méretei: H: 56, sz: 46, f: 24, l: 8, cs: 4·3 (viaszhártyával). Röptere 1·4 m. Sulya 1·25 kgr. Szeme barna.

8. 1912 június 18-án Csikszentmártonon Finta József járásbíró lőtt egyet, melyet nekem ajándékozott. Ez vedlés által igen meggyérült tollazatu ♂ példány volt. Ugy láttam, hogy nyáron az álltollai feltünően meggyérülnek e sasoknak. Méretei: H: 60, sz: 45, f: 22, l: 8, cs: 5 (viaszhártyával) (3 anélkül). Röptere 1·52 m.

Kopott tollazata alól rendes barna, csak az alsó farkfedők világos okkersárgák, csaknem fehérek. Álláról feltünően sok toll hiányzik, kevesebb a tarkójáról is, de azok már utónövésben vannak, sötétbarna színükkel (barna hegyyel) élesen kirínak a környező világosbarna, kopott tollak közül. A hát is vegyes színü, főleg a válla erősen világos, csaknem mocskosfehér. A bal vállon is van új növésü toll, ezek csaknem feketék, barna pettyel a végeiken. A kisebb szárnyfedők rendes barnák, széles, világos okker szegéssel, erősebben felfelé. A másodrendü evezők és a nagyobb fedők sötétbarnák, főleg előbbieik határozottabban csikozottak. Kimetszésükig az elsőrendü evezők is ilyenek, innét csaknem feketék. Felső farkfedők barnák, világos okker hegyekkel. Az alsó 8—10 tollról a vitorla felülről 8—10 centiméter hosszant lekopott. Ilyen megtépett toll akad az alsó farkfedők között is.

Láthatjuk tehát, hogy az elötörő (új növésü) tollak a sas minden részén sötétebbek a régi tollazatnál, söt pettyesebbek is, úgy hogy a sas a kivedlés után jóval pettyesebb lett volna. Ezen példány szeme barna volt.

9. 1912 július 17-én Csikszentmártonon unokaöcsém lőtt egy vékony termetü, igen tarka-barka tollazatu ♂ példányt. Ez igen jámboran bevárt minket egy utszéi füzfa hegyén, még a békászó sasoknál tapasztalható csekélyfokú óvatosságot sem tartotta be.

Méretei: H: 59, sz: 47, f: 23, l: 9·5, cs: 4·3 viaszhártyával, anélkül 3 cm. Röptere: 1·58 m.

Szine kopott, de határozott barna, álltollai jórészt hiányoznak. A régi barna tollazaton a pettyezés első szemlélésre általánosan piszkosfehéret mutat. Elötörő barna tollak, világosbarna hegyyel, az egész testen elszórva találhatók, legsürübben pedig a tarkón.

Nyaktótól az alsó farkfedőkig is barnaszínü, minden tollhegyen 1—3 cm. hosszú piszkosfehér pettyel. Ilyenek a szárnyhajlásban levő fedők is. Evezők és fark sötétbarnák, harántcsikozás nyomaival. Az evezőtollak

feletti szárnyfedők is kopott-barnák. Ellentétűs a csüd és lábszár, ahol a barna tollakon nagyobb a folt s világosabb is az okkerszín (a foltok).

Az új tollazata ennek is a 8. szám alatt leírt példány tollazatához lett volna hasonlatos, a mostani tollazata azonban amazénál jóval pettyesebb. Szeme barna, átmenet a sárgába.

10. 1913 június 4-én Csikszeredán lőtt ♂ példány méretei: H: 62, sz: 47, f: 24, l: 9·3, cs: 2·8 cm. (Leirási adatai felett most nem rendelkezem).

11. 1913 augusztus 19. Beregszászról kaptam egyet. Alól gyér pettyes, fölül főleg a válltollak pettyes végűek. Tarkó sötét okkerbarna. A madár fő alapszíne sötét csokoládébarna. Méretei: H: 62, sz: 45, f: 24·5, l: 10, cs: 3·5 cm.

12. 1913 szeptember 5. Csikszereda ♂ példány, határozottan barna szemmel, más adatai, mint a méretei, nem állnak rendelkezésemre. H: 62, sz: 47, f: 23·5, l: 9·5, cs: 3·4 cm (viaszhártyától ivben).

Mivel a szín és nagyságbeli adatokon kívül adataim e sas elterjedési köréhez is támaszpontok, azért fentiekén kívül korábbi, részletesebb leírás nélküli adataimat is közlöm.

13. 1907 augusztus 7-én Farkasfaluról (Szepes m.) kaptam egyet. Méretei: H: 60, sz: 46, f: 26, l: 9, cs: 2·5 (viaszhártyától a hegyéig). Röptere 1·4 m. Sulya (üres gyomorral) 1·35 kgr.

14. 1907 augusztus 6-án VITÁNYI LÁSZLÓ barátomtól kaptam egy öreg ♀ példányt Királyhelme czről (Zemplén m.). Szeme sárga volt. Méretei: H: 61, sz: 48, f: 25·5, l: 8·5. Sulya 1·5 kgr. Röptere 1·5 m.

Zemplénmegye erdős részein is közönséges, vagy legalább is volt régebben, amerre megfordultam, észleltem is. Két darab van a sárospataki ev. ref. Kollégium gyűjteményében is. Közlebbi adatok híjján méreteiket nem közölhetem. 1908 augusztus 25-én azonban egy bizonyító példány is megfordult a kezemen és pedig Tavarnán (Zemplén m.), ahol id. SZEŐTS BÉLA uradalmi intéző ur — intézetünk levelező tagja — vendégje voltam s ahol mint kezdő, a madártanba bevezetést is nyertem.

Ezeken kívül fészkelési időben észleltem Keletgaliciában 1915-ben, Keresztényfalván (Brassó m.) 1916 tavaszán és nyarán, Herkulesfürdőn 1913 tavaszán, végül Csikmegyében 1918-ban (tavasszal és nyáron) ugy az északi (gyergyói), mint a déli (alsiki és felcsiki) részeken.

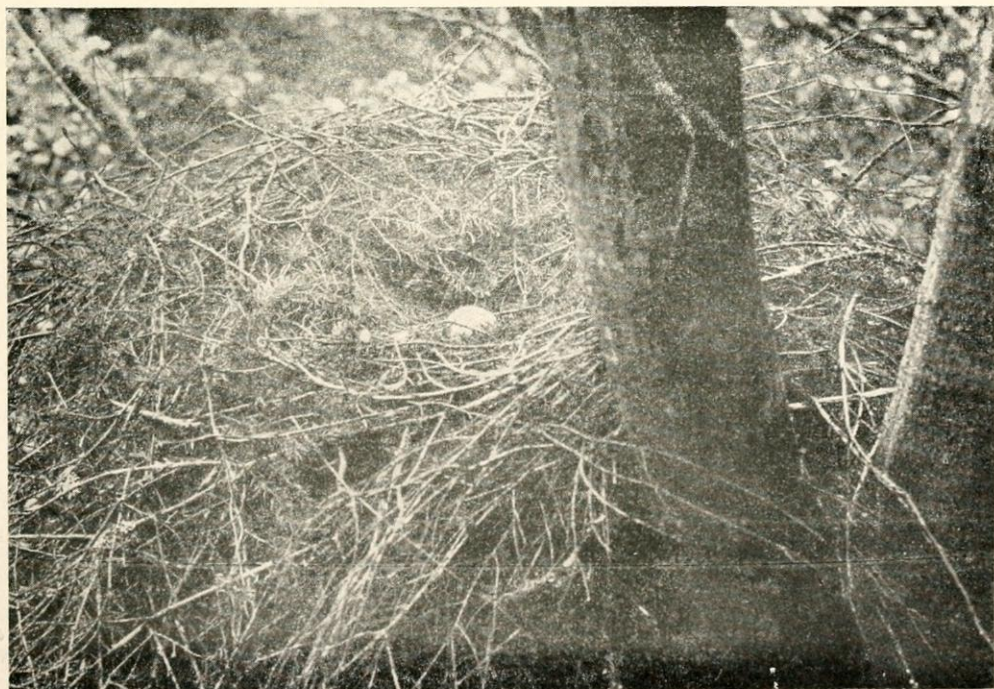
Adataim szerint is (dacára, hogy kevésről van szó) látnivaló, hogy e sas az egész Kárpátokban elterjedt, mert a közbülső megyékből is bőven került lőtt példány a tömészekhez és a gyűjteményekbe; ezeket azonban, nem lévén céлом itt e sas elterjedési körét tárgyalni, nem említem fel.

Részemről főként azt akartam kidomborítani, hogy a kis békászó sas színezetének kiinduló pontja — pettyes tollazat, barna szem — és vég-

Phot. DR. SZLÁVY TIBOR.

Aquila pomarina.

Phot. DR. SZLÁVY TIBOR.

Aquila pomarina fészek. = Horst von *Aquila pomarina*.

állomása — fakóbarna, alig pettyes tollazat, citromsárga szem — között időlegesen a réginél sötétebb tollazat meg-megszakítja a fokozatos átmenetet, lehet ugyan, hogy csak látszólagosan.

Ugyanis a napfény szintompító (fakitó) hatását is számításba kell venni, mert az tény, hogy az új tollak a régi, napfénynek sok időn át kitett tollaknál sötétebbek, de az nem bizonyos, hogy sötétebbek még a korábbi tollazat kezdeti színénél is, míg t. i. az ki nem fakult.

Az 1. ábra egy bükkfán lévő fészket ábrázol, ezt egy kissé kotolt tojással 1913 május 16-án leltük Fitód község (Csik m.) alsó bükkösében.

Mivel Csikmegye javarészt fenyves, e sasok ott úgy látszik, túlnyomólag fenyőfára rakják fészkeiket. 1913 tavaszán Zsögöd község Rejtekvölgy nevű erdejében is leltem egy fészket, ez vastagabb fenyőfán kb. 8 méter magasan a törzs közelében, az oldalágakon nyugodott. Ezen fészekben két egymásután következő éven költött, egy ízben a tojást kiszedtem.

A 2. ábra egy Csikszentmártonról származó, sebesült példányt ábrázol és pedig 1913 május hóból, méreteit és leírását azonban nem rögzíthettem, mivel a sas a fényképezés után eltűnt a sűrű aljnövényzetű erdőben, nagy bosszuságára dr. SZLÁVY TIBOR barátomnak, kivel ezen felvételeket eszközöltük.

Budapest, 1920 szeptember hó.

Über den Schreiadler.

(*Aquila pomarina* BREHM).

VON LADISLAUS SZEMERE.

Deutscher Auszug. Es werden die Masse und teilweise Beschreibung von 14 Exemplaren des Schreiadler gegeben. Ausser den unter No 4, 11, 13 und 14 beschriebenen, stammen sämtliche aus dem Comitate Csik in Siebenbürgen, wo dieser Vogel ziemlich häufig ist. In den Jahren 1910 bis 1914 als ich ständig hier wohnte, habe ich hier viele gesehen. Wenn man die Daten anderer Sammlungen, sowie die Litteratur herbeizieht, so kann man ganz bestimmt behaupten, dass der Schreiadler in den Karpathen überall verbreitet ist.

Die Masse geben der Reihenfolge nach die Totallänge, dann die Länge des Flügels, Schwanzes, Laufes und Schnabels an. Stellenweise wird die Flugbreite und auch das Gewicht angeführt.

Bezüglich der Färbung möchte ich hervorheben, dass der successive Übergang vom Jugendkleide — geflecktes Gefieder, braunes Auge — zum Alterskleide — fahlbraunes, kaum geflecktes Gefieder, zitronengelbes

Auge — bei den älteren Exemplaren zeitweise und möglicherweise nur scheinbar durch lichtere und mehr gefleckte Farbenkleider unterbrochen wird. Es muss hier nämlich auch der Einfluss des Sonnenlichtes in Betracht gezogen werden, da infolgedessen das abgenützte Gefieder lichter erscheint, als es ursprünglich war.

Einen Horst fand ich am 15-ten Mai 1910 in Csikesekefalva mit zwei Eiern; die Masse waren 64×51.5 , 66×53 cm. Der Horst stand auf einer Fichte. Ebendort und ebenfalls auf einer Fichte fand ich am 10-ten Juli 1911 einen Horst, welcher ein flüges Junges enthielt.

Ausser diesen fand ich noch mehrere Horste, hauptsächlich auf Fichten, am 16-ten Mai 1913 einen Horst in Fitód auf einer Buche. Diesen Horst zeigt die eine Abbildung. Die andere Abbildung zeigt ein Exemplar, welches im Mai 1913 verwundet fotografiert wurde, nach dem Fotografieren jedoch entfloh.

A Biharvármegyei Sárrét leirása 1827.

Irtá BERTALAN SZILÁGYI JÁNOS.

biharnagybajomi ref. pap.*)

Ez a rétság napkeletéről kezdődik csaknem éppen a Bakonszegi határ, hol Bakonszegi végződik és napnyugot felé nyúlik három jó magyar alföldi mértföldre és végződik az ugynevezett Bucsá pusztájában, mely Szerephez tartozik. Szélessége hasonló jó egy olyan mértföld. Délre fekszik a Sákai pusztá Tsifi és Füzesgyarmati határookban. Éjszak felé a pusztá Rét Szent-Miklósi, Nagy Rábai, Bajoni, Udvari és Szerepi földön úgy, hogy a Sárrétnek közepén menvén, az említett helységeknek határi fele amoda, fele pedig az innen levő Helységeknek határaihoz tartozik. Ez az ennyi térséget magába foglaló rétségre nézve megjegyzésre méltók a következők:

1-ször mindenütt igen szép nádak teremnek benne, kivált a Bajoni határban van egy Láp, mellyet Batanyász-nak neveznek; bámulatra méltó magas, vastag nádak teremnek itten, úgy, hogy ha távolról néz is az ember a rétre, mint egy magas laponyag a sík téren, úgy emelkedik fel a többi nádak felett. Hossza vagy magossága a három ölet is kiüti, vastagsága egy jó hüvelyknyi, mindazáltal botanikai vizsgálás szerint

*) A Sárrét, a hajdani híres magyar madártanya alanti, eredeti formájában való leírását DR. GYÖRFFY ISTVÁN, a Magyar Nemzeti Múzeum néprajzi osztályának igazgató öre találta meg a Múzeum kéziratárában. (Quart. Hung. 897.) Az eredeti kéziratnál szerző nem szerepel, azonban DR. GYÖRFFY más irányu munkálata közben megállapította, hogy azt BERTALAN SZILÁGYI JÁNOS bajomi református pap írta.